

Anders Bay

**‘En Talemaade at kalde mig
‘Børnenes Digter’
– Om opfattelsen af H.C. Andersen
som forfatter for børn**

Jeg søger en Digtning
passende for min Tidsalder.

H.C. Andersen

Andersen vat ikke Tænker,
endnu mindre Grubler

Edvard Collin

Den 6. april 2005 – 4 dage efter 200 årsdagen for H.C. Andersens fødsel – langer *Politiken* i sin leder ud efter det “falske billede” som “det officielle Danmark” forsøgte at knæsette i kraft af “megashowet ‘Once Upon a Time’” i nationalstadionet Parken i København der på selve fødselsdagen d. 2. april skulle indlede H.C. Andersen-jubilæumsåret. Lederskribenten finder at det er en “kliché af en sukkerstang, der i disse dage eksporteres med henblik på ‘at placere Danmark på verdenskortet’”. Og efter undervejs trods alt at have ønsket Andersen tillykke giver lederskribenten til slut atter en gang luft for sin irritation og slutter med følgende salve:

Gid fokus havde ligget alle mulige andre steder end på hans skamredne privatliv og på det ‘Once Upon a Time’, han så

uhyre sjældent brugte, fordi han netop ikke var den slags eventyrdigter – og for resten skrev langt mere for voksne end for børn. H.C. Andersens fødselsdag er blevet en parodi på Event-danmark anno 2005. (*Politiken* 6.4.2005)

Ifølge lederartiklen var det en “grotesk[e] fødselsdag”, men det skulle blive meget værre, for i dagene efter udviklede det sig til en grim skandalelignende historie, der trak masser af avisoverskrifter, men af negativ karakter, og det var jo ikke meningen i feståret for H.C. Andersen. Ja, det blev vel nærmest et mareridt, da økonomien i H.C. Andersen 2005 Fonden blev genstand for en ekstraordinær opmærksomhed på grund af en budgetoverskridelse, og endvidere da sangeren Tina Turners i nogles øjne eventyrligt høje salær for få minutters sang, som oven i købet var playback, blev kendt. Og hele mediehurlumhejet omkring Andersen kulminerede da HCA 2005 Fondens sekretariatsleder Lars Seeberg og bestyrelsesformand Anker Boye (som på det tidspunkt var borgmester i Odense, H.C. Andersens fødeby) trak sig ud af HCA 2005 Fonden i kølvandet på kritikken af ledelsen, især den økonomiske.

At det så siden hen viste sig ikke alligevel at være så stor en hverken økonomisk eller kunstnerisk skandale som den megen kritik ellers gav anledning til at tro, ja, den nyhed fik ikke nær så megen opmærksomhed. At den indholdsmæssige eller kunstneriske side af fejringen – og dermed fremstillingen og præsentationen – af H.C. Andersen faktisk også havde en del positive historier at byde på, blev kun bemærket perifert og stedmoderagtigt af journalister og medier.

De positive (men også negative) sider er blevet fremhævet i den uafhængige evalueringsrapport af HCA 2005 Fondens arbejde som fonden selv bad Syddansk Universitet om at udarbejde. Rapporten, som bærer titlen *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og evaluering af H. C. Andersen 2005*,¹ fik imidlertid slet ikke en gennemslagskraft i

¹ Netversion: www.hca2005evaluering.sdu.dk/

medierne der bare en smule kunne moderere det allerede fastlåste billede af HCA2005 som mislykket.²

Evalueringsrapporten fra Syddansk Universitet behandler en række aspekter af HCA 2005 Fondens arbejde, herunder også en del indholdsmæssige og kunstneriske sider af fejringen, og en af konklusionerne lyder at

Året gav et betydeligt udbytte, nationalt og internationalt, i form af kunst, kultur, undervisning og værker, heraf meget af blivende værdi, og var derfor overordnet en succes (Nørregaard Frandsen 2007: 7).

Man bemærker dog at ordet 'forskning' ikke optræder som et af resultaterne, og det er interessant når man på fondens hjemmeside (stadig) kan læse at målet med fejringen var "at skabe et bredere kendskab og en dybere forståelse af H.C. Andersen ikke kun i Danmark, men i hele verden".³ Det bredere kendskab kan siges at være opnået, mens det springende punkt er det med 'den dybere forståelse' (samtidig kan man dog også spørge til meningen med at skabe et bredere kendskab til en person der i forvejen er verdenskendt).

Det er imidlertid tænkeligt at netop dette dobbelte 'bredt kendskab-dybere forståelse'-mål i sig selv bar kimen til den efterfølgende forvirring om hvor fokus i fejringen egentlig skulle ligge. Dette synspunkt, der går igen i de enkelte delanalyser i evalueringsrappor-

² Dog havde Lars Qvortrup og Anne-Marie Mai (som begge sad i HCA 2005s kunstneriske råd) allerede d. 2.1.2006 i en kronik i *Information* forsøgt sig med en genmæle mod koret af journalister der ifølge dem evindeligt skrev den samme skandalehistorie om HCA2005 (Qvortrup, 2006). Denne artikel refererer Bo Kampmann Walther udførligt i sin artikel om H.C. Andersen på internettet fordi den stod, lidt upåfaldende, under bjælken 'Nyheder' på www.hca2005.dk (Walther 2007: 67). Artiklen synes i mellemtiden at være fjernet (14.2.2009).

³ www.hca2005.dk, besøgt 23.8.2007.

ten, formuleres måske bedst af Christian Benne der sammenligner Andersen-fejringen med Schiller-året 2005, når han mod slutningen i sin sammenligning stiller det centrale spørgsmål om hvorvidt:

branding/kommunikations-management/consultancy-kulturen på den ene side og litteratur/kunst/videnskabs-kulturen på den anden overhovedet er forenelige. Det er de måske kun, hvis det står meget klart fra begyndelsen af projekteringen, at indholdet har forsterket over formidlingen (Nørregaard Frandsen, 2007: 113).

Den ovenfor nævnte leder i *Politiken* kommer også ind på dette fokuserings- og indholdsaspekt ('Gid fokus havde ligget alle mulige andre steder'), og sekretariatsleder Lars Seeberg lagde også allerede i god tid ud med at sætte som målsætning at det billede af Andersen der skulle præsenteres, skulle være et korrektiv til det hidtidigt næsten overalt herskende billede af Andersen som den ufarlige digter for børn. Det skulle ikke bare ske i kraft af nye og bedre oversættelser, men også vha. mediebegivenheder, ja selv i den allerstørste, åbningsshowet i Parken i København. Seeberg forklarede det i et interview således:

Det, vi prøver at gøre, er at få en kompleksitet med i de mere populære ting. Og vi har sådan set en ambition om også at have det med i Parken. [...] Fordi de folk, vi sidder med [de folk der blev bedt om at skrive åbningsshowet, ab] har altså læst på lektien. Vi har sagt: Prøv at læse det her, og lad være med kun at have Danny Kaye eller Disney i baghovedet. [...] Hvis vi skal have et fjendebillede her, så er det Danny Kaye. Han har jo vundet den der kulturimperialistiske krig, men hans film [om H.C. Andersen, ab] var jo stabilt nonsens. (Jensen 2005)

Og ligeledes ved andre lejligheder gav Seeberg udtryk for at han ønskede at de dunkle, mørke, farlige og seksuelle sider af Andersen skulle være en del af det nye, hele, og i hvert fald mere komplekse

billede af H.C. Andersen.

Synliggørelsen af Andersen kan siges at være sågar aldeles vellykket, men det interessante findes som nævnt i spørgsmålet 'synlig som hvem eller hvad?'. Det var (og er) da også en ualmindelig stor opgave at forsøge at ændre på et af de mest sejlivede billeder af H.C. Andersen, nemlig Andersen som forfatter for børn, om dette billede så er i overensstemmelse med virkeligheden eller ej. Om ikke andet måtte man tage hatten af for Lars Seeberg og hans forsøg på at give et om ikke fuldt så dog langt mere facetteret billede af Andersen. Og om det så rent faktisk lykkedes at ændre opfattelsen af Andersen som børnedigter, er et spørgsmål det nok er for tidligt at give et udtømmende svar på. Men ansatser til en sådan vurdering findes dog f.eks. i Johan de Mylius' delanalyse, i den nævnte evalueringsrapport, om udgivelser og oversættelser støttet af HCA 2005 Fonden. Mylius anfører at "USA og England i det lange løb alene [har] reciperet Andersen som børneforfatter", og at det derfor var "naturligt for fonden at forsøge at gøre noget ved denne ganske afgørende mangelsituation". Men projektet om at udgive udvalgte værker af H.C. Andersen, redigeret af Jackie Wullschlager, hvis Andersen-biografi HCA Fonden "havde distribueret til mange samarbejdspartnere og kontakter som inspirationskilde", strandede, og ifølge Mylius fordi

det uafklarede dobbeltsigte på det kommercielle og det kulturelle fik en negativ indflydelse og i dette tilfælde endte med at være en af de faktorer, der kom til at spænde ben for et initiativ, der skulle have været et af de helt afgørende litterære fremstød på udenlandsk jord (dette og de tre foregående citater alle fra Nørregaard Frandsen 2007: 87-88; min kursivering AB).

Tilbage til synlighedsaspektet og åbningsshowet den 2. april 2005 i Parken i København som med Lars Seebergs ord var den event "der skulle åbne ballet" (Jensen 2005), hvilket det altså også gjorde – på godt og ondt. På fondens hjemmeside under bjælken 'Synligheden' gives der detaljerede oplysninger om antal (potentielle) seere til

åbningsshowet: 1,6 millioner danske seere så showet live på DR1 og i dagene derefter blev showet vist i nyhedsklip på over 60 internationale tv-stationer og set af min. 100 millioner. Selve showet, oplyses det, blev solgt til 29 lande, hvilket giver 593 millioner potentielle seere, og som sammenligningsgrundlag anføres det at Det Europæiske Melodi Grand Prix i Parken i 2001 havde ca. 120 millioner potentielle seere.⁴

Som allerede citeret fra kritikken i *Politikens* leder hed åbningsshowet lidt paradoksalt 'Once Upon a time', som selvfølgelig spiller på Andersen som eventyrforfatter og i de flestes forståelse dermed en forfatter for børn. I Torben Brostrøms anmeldelse, kort tid efter åbningsshowet, af Johan de Mylius' små 1.000 siders samling af Andersen-tekster der skal vise alle hjørner og afkroge af Andersens forfatterskab, sætter Brostrøm Mylius' bog op mod Parken-showet. Brostrøm skriver at H.C. Andersens livsværk er et "rigt facetteret værk, der kun i mindre grad er for børn, sådan som de tror i udlandet, og som Parken også prøvede at bilde folk ind". Brostrøm finder at Mylius har foretaget en "opnotering af den totale Andersen, som er betydeligt mere substantiel og righoldig end ham med børneeventyrene i Parken", og han kalder Mylius' bog en "redningsplanke" for Andersens værk, en redningsplanke man kan benytte sig af hvis man vil væk fra al virvaret, herunder kommercialiseringen, omkring Andersen. Det er en markedsføring og -føring som Brostrøm satiriserer over i begyndelsen af anmeldelsen:

Kan vi stadig holde tanken om H.C. Andersen ud? Ser vi ham nu kun som en figur af kulørte legoklodser, beregnet til eksport

⁴ www.hca2005.dk, besøgt 23.8.2007. I sin sammenligning mellem Schiller og HCA2005 anfører Christian Benne at www.hca2005.dk – i modsætning til Schiller-hjemmesiderne – havde mange kommercielle elementer, herunder henvisninger til synliggørelse og branding af Andersen, hvilket "virkede gennemskueligt, men samtidig reklameagtigt og dermed desillusionerende: Fokus blev fjernet fra selve jubilæet og rettet mod kommercielle mål" (Benne 2007: 112).

og som turistmagnet? Som anledning til vilkårlig underholdning i parken? Kom til CPH og mød HCA! (dette og de foregående tre citater alle fra Brostrøm 2005).

Ekskurs: kunst vs. kroner

Apropos skismaet mellem kommerialisering (overflade) og forskning (dybde): Henk van der Liet ser i sin artikel 'Festforestillingen på Århus Teater 1905' på hvorledes Andersens 100 års dag blev markeret. Van der Liet anlægger et mere nuanceret syn på denne "produktudvikling" af Andersen som en mærkevare, som der ifølge van der Liet ikke er noget odiøst i at benytte i markedsføringsøjemed, for som han skriver: "et af den danske kulturelle identitets forføjningspunkter er nu engang H.C. Andersen", med tilføjelsen: "han er noget som alle kender, men ingen præcist ved hvad er" (van der Liet 2006: 131). Og netop denne tilføjelse om at det er svært at udpege hvad det er der gør Andersen til noget ganske særligt og til noget som gør ham umulig at komme til bunds i, sætter fingeren på det ømme punkt i Andersen-forskningen. For hvad ér det egentlig? Van der Liet berører det lidt længere fremme i sin artikel hvor han konstaterer at Andersen ganske vist er blevet synonym med "dansk familieliv, hygge, folkelighed og børnevenlighed" men tilføjer i samme åndedrag at produktet Andersens gennemslagskraft også har at gøre med at dette produkt aldrig er helt lydefrit:

hele tiden ligger der lige under overfladen en lille dissonans eller skævhed, der netop kaster et spændende, pirrende, inspirerende modlys hen over glansbilledet, som præcis på grund af dets sammensatte karakter hele tiden bliver ved med at kræve ny fortolkning (van der Liet 2006: 133).

Van der Liet giver selv et bud på denne sten i skoen i Andersen-forskningen: "[m]on Andersens polyfoni og flertydighed er af en anden støbning end f.eks. Astrid Lindgrens? Jeg tænker på at hendes

obsternasige heltinde Pippi Langstrømpe netop er en entydig skikkelse” (van der Liet 2006: 133, note).

Biografiske besværligheder

Jeg er tilbøjelig til at dele dette polyfoni-synspunkt, idet man må tilføje at en grund til polyfonien hos Andersen utvivlsomt har at gøre med den lange tradition for at blande liv og værk hos Andersen, og i det hele taget at skrivelserne om Andersens person og værk har antaget enorme dimensioner, velvidende at man efter al sandsynlighed alligevel til evig tid forgæves vil komme til at lede efter den komplette sandhed om Andersens liv og værk. Også Jens Andersen, der har flere biografier bag sig og som har skrevet hvad der nu fremstår som den foreløbigt endegyldige biografi om Andersen, kaldet *Andersen. En biografi* (2003), hævdede i en debat omkring Joakim Garffs biografi om Søren Kierkegaard, *SAK* (2000), at den endelige sandhed om en person aldrig kunne findes “for der er jo ikke nogen sandhed om et andet menneskes liv” (Jørgensen 2004).⁵

Jens Andersens *Andersen* gjorde ikke de store forventninger (også hos Andersen-kendere) til skamme, men kritik af biografien kom der også, bl.a. fra lederen af HCA-centret i Odense, Johan de Mylius, som udover at være blandt dem der fandt at der var grund til at kritisere HCA2005 for at gøre Andersen til pop, langede ud efter Jens Andersens biografi på et måske overraskende punkt, nemlig de afsnit hvori Jens Andersen med stor energi fremhæver Andersen som (fornyende) eventyrforfatter for børn. Jens Andersen påpeger i sin biografi at H.C. Andersen som noget nyt i litteraturen tager børnene seriøst og ikke taler néd til dem, men til dem, i øjenhøjde med dem så at sige (se især Andersen 2003: 351-362, bd. 1). Hvad Johan de Mylius imidlertid i sin artikel om Andersen ‘En lysbærer for tider og slægter. En skitsering af H.C. Andersen poetologi’ synes at tage

⁵ Debatten bestod i om Joakim Garff havde tegnet det rette billede af Søren Kierkegaard i *SAK* (2000).

anstød af i *Andersen. En biografi*, er netop denne markante vægtning af H.C. Andersen som børneforfatter og forfatter der tager børnene alvorligt:

Den almindelige mening, gentaget for fuld udblæsning og med anvendelse af reklamesprogets fedeste gloser af Jens Andersen i hans biografi *Andersen* (bind 1-2, 2003), er ellers at han [H.C. Andersen; AB] i denne genre [eventyrgenre, ab] genopdager barnet i litteraturen og i sig selv, altså trækker på det oprindelige, rousseauske natur-jeg. Men sandheden er, at H.C. Andersen også i denne genre er fremadrettet, ambitiøs og eksperimenterende og bevidst driver sin genre ud over dens grænse (Mylius 2006: 16).

Hertil kan man dog nok indvende at tingene måske forholder sig mere komplementært til hinanden, altså at H.C. Andersen rent faktisk gør begge dele, dvs. genopdager barnet i sine bestræbelser på at forny genre. Mylius modsiger da heller ikke direkte Jens Andersen, hvis til tider friskfyragtige sprogbrug i *Andersen* vel nærmest er det som kraftigst virker som en rød klud på Mylius. Mylius er i sin (ovennævnte) artikel ude på at rehabilitere Andersen som en forfatter der havde mere at byde på end sig selv, ja at han rent faktisk “gjorde sig tanker om sin digtning og om digtningens position i tiden i almindelighed” (Mylius 2006: 24), og Mylius finder da også mange steder hos H.C. Andersen udsagn der bevidner at han gjorde sig tanker om digtningen, ikke mindst om digtningens fremtid.

Hvad Andersen sagde og gjorde

Selvom det ikke altid skete i klartekst, udtrykte Andersen sig som nævnt af og til om hvad det var digtningen ifølge ham kunne og skulle. Han kommer f.eks. ind på det i det berømte kapitel ‘Poesiens Californien’ i rejsebogen *I Sverrig* (1851) hvor poesien og naturvidenskaben ses forenet i en ny og hidtil uset digtning. Med lidt god vilje kan man her tale om en Andersensk poetologi, som man kan se

praktiseret i eventyr som *Om Artusinder* og *Lykkens Kalosker*, men endnu vigtigere er det nok at pointere at vejen mod den nye poesi ifølge Andersen, både som det kommer til udtryk i konkrete meta-overvejelser om poesien, men mindst lige så konkret udtrykt gennem hans praksis, simpelthen var at være grænseoverskridende, herunder og især at gammelkendte genrer skulle og måtte overskrides. Et kendt eksempel: i rejsebogen *Skyggebilleder* (1831) indvier Andersen i begyndelsen læserne i sine overvejelser om hvordan han havde tænkt sig at fortælle om sin rejse:

det maa blive paa en original Maade, besluttede jeg, og jeg havde ogsaa saaledes arrangeret det Hele, og det før jeg reiste; faaet Læserinderne og Læserne satte ned, og vilde nu give dem hele Reisen dramatisk; dette var, tænkte jeg, en ny Maneer at have en Reisebeskrivelse paa. Det skulde saaledes være et Reise-Drama med Ouverture, Prolog og Mellemacter (Andersen 1986: 9).

Hvorefter Andersen fortsætter med hvordan han havde tænkt sig at instruere denne 'forestilling':

Ved Travemünde skulde Prologen begynde, og ved Lübeck Stykket selv, hvor da Eventyr ved Eventyr, sceneviis, skulde knytte sig til hinanden. Paa den Maade havde jeg endnu ikke seet nogen Reisebeskrivelse, saaledes skulde denne blive – og jeg reiste (Andersen 1986: 10).

Men det går anderledes og Andersen må ændre plan, men godt nok med et blink i øjet:

Fremmede Stæder med fremmede Mennesker fulgte paa hinanden, en ny Verden aabnede sig mellem Bjergene for mig, Guds herlige Natur omgav mig, der var slet ingen paatagen Originalitet, og dog saae den ganske anderledes original ud, idet den kun var sig selv. Mon dette dog i Grunden ikke skulde være det Rigtige, tænkte jeg, og før jeg ret vidste af det, var alle de selvskabte, originale Ideer dampet bort, og jeg tænkte: jeg vil give

det, som jeg selv har faaet det, bliver det ikke originalt, saa ligger det i, at jeg selv er en Copie, og det er dog ikke rimeligt; thi naar det ene Blad paa et Træ ikke er en Copie af det andet, skulde da Mennesket, i sin hele Naturlighed, være det? Ouverture, Prolog og Mellemacter ere saaledes tabte, men derfor kan man nu gerne blive siddende; jeg vil aabne mit Hjerter og vise der den brogede Række Billeder, Reisen fremtryllede (Andersen 1986: 10).

Og det er da også hvad Andersen gør efter denne ironiserende indledning om rejsegenren som han gør alt for at give sit personlige stempel. F.eks. indleder han kapitel VIII med følgende, i sekundærlitteraturen om Andersen ofte citerede, selvanalyse:

Det er en forunderlig Ilen med Alt, der lever i mig, og egentlig udgjør min Grund-Charakteer! jo interessantere en Bog er mig, jo mere iler jeg for at have den gjennemlæst, for at have det hele indtryk; paa selve min Reise er det ikke ret det Nærværende, der glæder mig, jeg iler efter noget Nyt, for atter at komme til et andet; hver Aften jeg lægger mig til hvile, higer jeg efter den næste Dag, ønsker at den var, og naar den kommer, er det dog en Fremtid længer borte, der beskjæftiger mig. Døden selv har mig noget Interessant, noget Herligt, fordi en nye Verden da aabnes for mig. Hvad mon det egentlig er, mit urolige Jeg iler efter? (Andersen 1986: 71).

Men Andersen leger også eksplicit med genren og følgende eksempel gives for at vise hvordan Andersen på én gang tager afstand fra den gammeldags måde at lave en rejsebeskrivelse og alligevel får fortalt hvad han ser. Det gør han på følgende elegante vis:

Men Billede paa Billede trætter, Barnet selv bliver kjed af at blade i den meest brogede Billedbog, vi ville altsaa ikke nu strax see flere, skjøndt det følgende var smukt, meget smukt. Jeg gad nok beskrive det maleriske Leimbach, der laa tæt ved, inde i Dalen, næsten indhyllet i Røg, og skjult bag de høie Banker af

sort Affald. Jeg gad nok vise den steile Huulvei, der næsten gik brat ned imod Kirketaarnet, og hvor dog en stor Pakvogn med fire Heste slæbtes opad; men som sagt, det trætter; jeg vil denne gang fortælle ganske simpelt, paa den almindelige Maneer, for at baade Læseren og jeg kan hvile os.

“Leimbach, en aaben Mediatstadt, med 600 Indvaanere, Kobbersmelteovne, Sølvhytter, Raadhuus etc. etc.”.

Det følgende Sted tage vi paa samme Maade; det er ogsaa meget bekvemt! “Mansfeld, en halv Fjerdingsvei fra Leimbach, har 1600 Indvaanere og et Gjæstgiversted: “zum braunen Hirsch.”-

- Nu har jeg udhvilet mig! jeg veed ikke om Læseren har? Vi ere imidlertid nu ved Eisleben (Andersen 1986: 73).

Ovenstående spøgefulde omgang med genren viser at Andersen med denne rejsebeskrivelse, hvis fulde titel er *Skyggebilleder af en Reise til Harzen, det sachsiske Schweitz etc. etc., i Sommeren 1831*, gjorde seriøse forsøg på at overskride grænserne for rejsebogsgenren. I sit oplysende efterskrift til bogen sammenfatter Johan de Mylius det nye i stil og indhold på følgende måde:

Endnu en gang er der grund til at fremhæve, at der med *Skyggebilleder* lægges op til en ny, en moderne romantik, der nok vedkender sig gæld til den gamle romantik, men er sig bevidst at stå i en opbrudssituation, hvor både jeg’et og omverdenen fremtræder i ny skikkelse. Er det romantik, så er den i hvert fald helt bevidst skrevet ind i “det interessante” tidsalder, som Andersen her er den første til at markere i dansk litteratur (Andersen 1986: 153).

Her, som andre steder hos Mylius, er det ham magtpåliggende at gøre rede for at Andersen ikke bare skrev bevidstløst, men tværtimod var meget bevidst om hvad han foretog sig. I sit essay ‘Den originale turist’ om et antal af Andersens rejsebøger er Lars Handesten ude i samme ærinde, idet han, efter at have citeret begyndelsen

af kapitel VIII i *Skyggebilleder* ("Det er en forunderlig Ilen med, der lever i mig" etc.), undersøger det spørgsmål han ser som Andersens vigtige eksistentielle spørgsmål, nemlig hvad rejsens bevægelse skal være godt for (Handesten 1992: 27).

Jo, man kan efterhånden godt begynde at undre sig over hvordan billedet af Andersen som en naiv og uskyldig forfatter kan være opstået. Et eksempel mere: Erik Svendsen bruger – også – begyndelsen af kapitel VIII i *Skyggebilleder* som indledning til sin argumentation for at Andersen var en forfatter, der foregreb moderne litterære problemstillinger, herunder mimesis-problematikken:

The author [= forfatteren af *En Digtets Bazar*, dvs. H.C. Andersen, ab], does not hide the fact that his text has a problem of representation – it is thus in accordance with part of contemporary literary science! (Svendsen 1999: 498)

Svendsen er også på linje med Mylius, når han siger at Andersen befandt sig i et vadested:

With Andersen, writing travel books is both realism and romanticism, poetry and journalism, imagination and reality. At the same time an expressive and mimetic genre. (Svendsen 1999: 490)

Som Andersen selv nævner i begyndelsen af *Skyggebilleder*, så var det meningen at hans oplevelser skulle give sig udslag i en række oplevelser, "Eventyr ved Eventyr", som han skriver (Andersen 1986: 10). Det udmøntede sig i flere tilfælde i at han indarbejdede regulære eventyr og historier i sine rejseskildringer, f.eks. 'Metalsvinet' i *En Digtets Bazar* og 'En Historie fra Klitterne' i *I Sverrig*. Ljudmila Braude siger i sin artikel 'Hans Christian Andersen's Writer's Manifesto In Sweden – Andersen and Science' om Andersens poetologi at Andersen i sine rejsebøger "included some fairy-tales and stories which so to say illustrated his programme" (Braude 1999: 235), idet Braude også gør opmærksom på at Andersens poetologi ikke er en klappet

og klar tekst, men at den findes udtrykt disparate steder og – ikke mindst – kommer til udtryk i og med de konkrete tekster (dvs. rejsebøgerne):

no one, probably, has written so many writer's manifestos as Hans Christian Andersen did in his lifetime. Although perhaps he would not have considered them as such. And written them in such an interesting literary form as that of the travel book. (Braude 1999: 235).

Modtagelsen af eventyrene

Noget tyder på at det specielt er i eventyrene man skal lede for at finde ud af hvor hunden ligger begravet m.h.t. opfattelsen af H.C. Andersen som børneforfatter, eller rettere sagt: det er i modtagelsen af eventyrene man skal lede. H.C. Andersens første *Eventyr, fortalte for Børn* så dagens lys 8. maj 1835 (hvis man ser bort fra 'Dødningen' som senere blev omarbejdet til 'Reisekammeraten', der kom sammen med *Digte* i 1830). Modtagelsen var ikke entydig, tværtimod skabte eventyrene debat, for hvad var nu dette for noget, og var det overhovedet noget for børn, som det blev påstået i undertitlen 'fortalte for Børn'? Jens Andersen sammenfatter det i sin *Andersen* på den måde at den negative kritik (som der var mest af) var baseret på tre dogmer: for det første at litterære tekster ikke kunne eller skulle være mundtlige. For det andet at Andersens syn på børn var alt for progressivt, fordi han tildelte børn en aktiv rolle, og dét i eventyr der traditionelt var beregnet på at skulle opdrage børn, hvorfor det ikke kunne gå an med en fortæller i øjenhøjde med børnene. Og for det tredje var der en mangel på en tydelig morale i eventyrene, som derfor blev anset for uegnet til (højt)læsning for børn (Andersen 2003: 360-361). Mens første indvending således var baseret på litterære konventioner, hører de to andre under rubrikken pædagogiske indvendinger.

Som eventyrproduktionen tog til og Andersen selv begyndte at

tro på genren, blev anmeldelserne stort set kun rosende.⁶ Og dét er interessant, for som sagt udfordrede Andersen også denne genre, ja sprængte den, hvilket han synes at have været bevidst om, idet han frem til 20. december 1841 bruger titlen "Eventyr, fortalte for Børn". Herfra og frem til 1849 undlader han undertitlen om at de er fortalt for børn. Fra 1852-1855 bruger han "Historier", mens han frem til sin død anvender betegnelsen "Eventyr og Historier". Det kan forklares med at romantikken for dén Andersen der føler at han befinder sig i et vadested, så småt begynder at lade sig udfordre af realismen, og som en følge heraf begynder Andersen at danne sig forestillinger om en ny digtning, ja at en ny digtning i overensstemmelse med de moderne tider var nødvendig. I et brev til Henriette Hanck skriver han i 1838:

Jeg søger en Digtning passende for min Tidsalder og belærende for min Aand; et idealt Billede foresvæver mig, men Omridsene ere saa uformelige at jeg ikke selv kan tydeliggjøre det (citeret efter Wamberg 1975: 69).

Der eksisterer en vis tradition for at pege på det førømtalte kapitel 'Poesiens Californien' i *I Sverrig* (1851) som det sted hvor Andersen formulerer sine tanker om den nye digtning, men man kan også pege på *hele* bogen *I Sverrig* som udtryk for den nye poesi, jvf. f.eks. Mogens Brøndstedts systematiske gennemgang af hele bogen som et eksistensfilosofisk værk i 'Livsrejsen. Omkring H. C. Andersens *I Sverrig*'.⁷

Dertil kommer at også andre tekster kan fremhæves, hvor ikke så meget indholdet udtrykker den nye digtning, men også formen og udsigelsesmåden. En sådan tekst kan være 'Hjerte-Sorg' fra 1853, som Hans Henrik Møller tager under grundig behandling i artiklen

⁶ For en samlet oversigt over modtagelsen af eventyrene, se Erling Nielsens gennemgang i Hovmann 1990.

⁷ Brøndsted 1967.

‘Mellem afstand og nærhed’ – for så vidt det overhovedet kan lade sig gøre (!), fordi teksten, som Møller viser, er umulig at få tag på. Hans Henrik Møller gør rede for at dette eventyr er moderne, fordi det er ufuldstændigt, og ikke til at fastholde på hverken indholdsplanet eller udsigelsesplanet.⁸

Skødebørn

Som det er fremgået af det foregående lægger Andersens tekster (i hvert fald de ovennævnte) ikke op til opfattelsen af Andersen som børneforfatter, tværtimod. Og altså egentlig heller ikke eventyrene, som imidlertid er dem der væsentligst har bidraget til Andersens berømmethed, men som altså også, selvom sandsynligvis utilsigtet fra Andersens side, har bidraget til hans image som børnebogsforfatter. Andersen ønskede som bekendt at give de voksne noget for tanken, mens de læste eventyrene højt for børnene, se også Søren Baggesens analyse af dette snedige greb hos Andersen i artiklen ‘Dobbelt-artikulationen i H. C. Andersens eventyr’ (Baggesen 1993).

Det er ydermere velkendt at Andersen ikke brød sig om sit image som børnenes forfatter. I et brev til Jonas Collin d. y. giver Andersen udtryk for sin irritation og frustration over at den statue der skal opstilles efter ham tænkes klistret til med børn på og omkring ham:

Saabye var igjen iaftes hos mig; det kogte i mit Blod, og jeg talte da klart og tydeligt ud af Posen, at Ingen af Billedhuggerne kjendte til mig, Intet i deres Udkast tydede paa, at de havde seet og kjendt det Characteristiske hos mig, at jeg aldrig kunde læse for, naar Nogen sad bag ved mig eller tæt op til mig, mindre, naar jeg havde Børn paa Skjødets og paa Ryggen eller unge Københavnere liggende heelt op ad mig, at det var en Talemaade at kalde mig “Børnenes Digter”, mit Maal var at være Digteren for

⁸ Møller 2006.

alle Aldre, og at Børn ikke kunde repræsentere mig; det Naive var kun en enkelt Deel af Eventyret, Humoret var derimod Saltet i dem, og at jeg i mit Skrivesprog byggede paa Folkesproget, det var min Danskhed etc. (citeret efter Wamberg 1975: 221).

Andersen fik sin vilje, og statuen der står i Rosenborg Have i København, er da også uden børn.⁹ Det anførte brevuddrag er kendt og bruges flittigt. F.eks. kreativt af Ulrich Sonnenberg i bogen *Hans Christian Andersens København*, hvor Sonnenberg på side 44 under et foto af Andersen-statuen ved Rådhuspladsen i København (hvor Andersen er omringet af børn på skoleudflugt) bytter om på citatet: "Es war mein Ziel, ein Dichter für sämtliche Lebensalter zu sein, und Kinder würden mich nicht repräsentieren...", idet de tre prikker angiver at citatet fortsættes, nemlig i billedteksten under fotoet i Rosenborg Have længere fremme på side 126, men altså i en ombyttet rækkefølge:

und so sagte ich meine Meinung klar und deutlich, sagte, daß keiner der Bildhauer mich kennt, daß keiner ihrer Entwürfe vermuten läßt, sie hätten das Charakteristische an mir gesehen oder erkannt, daß ich niemals vorlesen konnte, wenn jemand hinter mir oder neben mir saß, erst recht nicht mit kleinen Kindern auf dem Schoß.

Liv og værk-cocktail

En grund til det meget håndfaste og stereotype billede af Andersen som naiv børnebogsforfatter kan for en del søges i at Andersens eventyr, netop på grund af deres grænseoverskridende hybriditet, blev læst forkert, eller rettere sagt: kun på én måde, godt hjulpet på

⁹ Mere om dette statueaspekt på: <http://www.kk.dk/Borger/ByOgTrafik/GroenneOmraader/monumenter.aspx> (besøgt 14.2.2009) med en række litteraturhenvi-
sninger, Larsen 1949 samt Rasmussen 1999 (jeg takker Henk van der Liet for at have gjort mig opmærksom på sidstnævnte udgivelse).

vej af undertitlen “fortalte for Børn”, selvom den egentlig ikke angiver mere end at eventyrene er velegnede til at blive fortalt, d.v.s. læst op for børn. Andersen gør med undertitlen blot særligt opmærksom på eventyrenes mundtlighed og egnethed til oplæsning, hvilket ikke automatisk medfører at eventyrene udelukkende er for børn og dermed skulle ekskludere et voksenpublikum – hvilket altså alligevel skete.

Men er dette forklaring nok? Næppe, og man kan da også pege på at tidlige artikler om Andersen som person har haft en temmelig markant indvirkningskraft på den efterfølgende opfattelse af Andersen som (børne)forfatter, helt op til vore dage. Centralt i denne forbindelse er den reception der blandede, og fortsat blander, Andersens liv og værk. Det er imidlertid en blanding som Andersen ikke selv var helt uden skyld i i kraft af hans omfattende markedsføring af sin egen person. Opfattelsen af Andersen som den naive, indfølelende børnebogsforfatter ses allerede i tidlige (og dermed) betydningsfulde artikler der kombinerer (eller måske egentlig: forklarer) eventyrene med en opfattelse af personen Andersen som naiv, barnlig og... kvindelig. Således udgav Georg Brandes i 1870 essayet *H. C. Andersen som Eventyrdigter*, hvor titlen altså angiver at essayet handler om Andersen som eventyrdigter, og ikke – som det også fremgår med al tydelighed af essayet – som f.eks. romanforfatter. Men det er der, ifølge Brandes, netop meget gode personlige (læs: seksuelle eller psykologiske, ab) grunde til. Brandes roser Andersen for hans uovertrufne fantasi og indlevelsesevne i børnenes opfattelsesverden, men Brandes vil også gerne finde en forklaring på dette, og det gør han ved at stille begavelsen Andersen (og Andersens begavelse) op over for forskellige kunstarter for derved at vise hvorledes Andersen forholder sig til dem, og ikke mindst hvorfor. Brandes begynder med romanen, som her turde være tilstrækkeligt til at vise hvordan Brandes på egentlig grænseoverskridende vis kobler Andersens køn, eller rettere sagt: manglen på samme, sammen med hans værk:

Romanen er en Digtart, der udfordrer ikke alene Indbildnings-

kraft og Følelse, men en Verdensmands skarpe Forstand og kolde, ironiske Iagttagelsesevne hos den Aand, som skal yde noget Udmærket i den; det vil sige at den ikke ligger helt for Andersen, skjøndt ikke heller fjernt for hans Talent. Det hele Sceneri, Naturbaggrunden, Culturmaleriet vil lykkes ham; men i det Psychologiske vil Svagheden spores. Han vil tage Parti for og imod sine Personer, hans Mænd ville ikke være nok Mænd, og hans Kvinder ikke tilstrækkeligt Kvinder. Jeg kender ingen Digter, hvis Talent er i ringere grad "sexed", hvis Begavelse i ringere Grad har et bestemt Kjøen end Andersens. Derfor har han sin styrke i at fremstille Børnene, hos hvem den bevidste Kjønnsfølelse endnu ikke er fremtrådt. Det Hele beror paa, at han saa udelukkende er hvad han er, ikke er lærd, ikke Tænker, ikke Bannerfører, ikke Stridsmand, som flere af vore øvrige Digttere, men udelukkende Poet. En Poet er en Mand, som tillige er en Kvinde (Brandes 1966: 222).

Sådan kobles en digters (påståede manglende eller uklare) seksualitet sammen med om han kan skrive romaner, som i sagens natur altså udelukkende er et anliggende for mænd. Den implicite følge af Brandes' ræsonnement ligger lige for: Andersen er kvindelig, og dermed naiv og barnlig, og dermed en digter for børn.

Ekskurs: Heede vs. Mylius

Nutidens interesse for Andersen og hans seksuelle orientering er således ikke noget nyopdukket fænomen, hvilket Dag Heede også gør rede for i sin analyse *Hjertebrødre. Krigen om H.C. Andersens seksualitet* (2005), hvori Heedes grundliggende påstand er, at det er "homofobe præmisser, der har defineret dansk H.C. Andersen-forskning i det tyvende århundrede" (Heede 2005: 33), og aktuelt går Heede især i kødet på en officiel brochure på engelsk om H.C. Andersen som er præget af en hvad han kalder heteronormativ selektivitet: "Det er kun som mislykket heteroseksuelt, H.C. Andersens følelses-

liv kan skildres” (Heede: 39). Den brochure der er tale om, er udgivet af Udenrigsministeriet i forbindelse med Andersen-jubilæumsåret og påtrykt logo fra HCA2005 (jf. Heede 2005: 37). Teksten er skrevet af lederen af H.C.Andersen-centeret på Syddansk Universitet, Johan de Mylius. Heede har dog næppe noget at lade Mylius høre hvad angår (promoveringen af) en officiel seksualopfattelse af Andersen, eftersom *Hjertebrødre* er støttet af HCA 2005 Fonden og dermed staten. Jeg lader for ligevægtens skyld Mylius få ordet (citeret fra evalueringsrapporten):

Fonden har [...] direkte finansieret tilblivelsen af en bog, skrevet af Dag Heede (Syddansk Universitet), som engageret og polemisk læser Andersen som homoerotisk forfatter [...]. Fonden frikøbte Heede med 100.000 kr. til at skrive bogen, hvis titel er *Hjertebrødre* (2005). Da dette er den eneste formelt set forskningsmæssige bog, som fonden selv ikke kun har støttet, men ved frikøbet har finansieret, har fonden dermed officielt promoveret en bestemt vinkel på forfatterskabet, som også andre af dens kunstneriske initiativer har lænet sig op ad. I og med, at fonden i øvrigt ikke havde forskningsstøtte som et af sine erklærede formål, kan dette forhold siges at være ganske kritisabelt (Mylius 2007: 86).

Så er stillingen Heede-Mylius 1-1, men det skal dog lige med at Heede i *Hjertebrødre* angiver at missionen i bogen er at vise at den af ham anvendte såkaldte queer-teori ikke så meget diskuterer spørgsmålet om H.C. Andersen var homoseksuel eller ej, “men først og fremmest, hvorfor og hvordan spørgsmålet vedbliver at blive stillet” (Heede 2005: 38-39). Det er desuden Heedes hensigt i nogle dertil afsatte kapitler at vise hvorledes queer-teorien kan bruges til nye læsninger og analyser af Andersens tekster.

Ikke kun Brandes

Brandes’ opfattelse af Andersens manglende mand(l)ighed, som kompenseres/erstattes af kvindelighed (kvindagtighed) viser ikke

bare noget om Brandes' litteratursyn, men også hvordan han åbentbart gerne selv ville opfattes: som kritikeren med det analyserende – mandlige – overblik. Brandes' påstande var, da de fremkom, ikke enestående, eftersom Søren Kierkegaards navnkundige kritik af Andersen som romanforfatter var af samme støbning. Hvor Brandes taler om at romanen er for en "Verdensmands skarpe Forstand", så finder Kierkegaard i sin debut *Af en endnu Levendes Papirer* (1838), som egentlig er udsprunget af en kritik af Andersens roman *Kun en Spillemand* (1837), at denne roman er mislykket fordi Andersen mangler "Livs-Anskuelse",¹⁰ hvilket tydeligvis er en torn i øjet på Kierkegaard, der heller ikke finder at Andersen er i stand til at objektivere sine subjektive erfaringer. Eller med andre ord: der er for lidt kold, mandlig forstand og for meget kvindeligt flæberi hos Andersen(s romanfigurer).

Ligesom Brandes holder Kierkegaard heller ikke Andersen adskilt fra hans romanfigurer, hvilket automatisk medfører en kortslutning mellem liv og værk. Det var en kortslutning som Andersen som sagt ikke helt var uden skyld i selv, jvf. f.eks. at Andersen selv fandt at hans liv var nøglen til hans værk. Og i hvert fald har koblingen mellem personen Andersen og hans værk lige siden i markant og vel også uforholdsmæssig høj grad karakteriseret og domineret Andersen-receptionen. I sin lille, men koncist formulerede, oversigt over modtagelsen (bortset fra avisanmeldelser) af H.C. Andersen kommer Lars Bo Jensen også ind på Kierkegaards kritik, som han mener har ført til en uheldig og falsk modsætning mellem Kierkegaard og Andersen hvor den førstnævnte er den "dybsindige (og vrede) digter", og den sidstnævnte den "overfladiske (og glade, naive) fortæller" (Jensen 2003). Altså netop det billede som HCA2005 forsøgte at justere på.

¹⁰ Kierkegaards tekst kan findes her: <http://www.bjornetjenesten.dk> (besøgt 14. 2.2009) hvor man elektronisk kan finde nøglebegrebet ved blot at søge på 'Livs-Anskuelse' i *Af en endnu Levendes Papirer* i tekstarkivet.

Foretager Brandes og Kierkegaard hos Andersen og i hans værker en kobling mellem hvad de opfatter som kvindagtighed og manglende objektivitet, så er det dog heller ikke uvæsentligt for Andersen-receptionen at H.C. Andersens livslange ven, Edvard Collin, i sin bog *H.C. Andersen og det Collinske Hus* (1882), med den ellers tilforladelige undertitel *Et Bidrag til Andersens og hans Omgivelsers Charakteristik* forsøger sig med en diagnosticering af Andersen og hans personlighed som peger i en særlig tendentiøs retning. Når man hos Collin læser udsagn som "Andersen var ikke Tænker, endnu mindre Grubler" (Collin 1929: 283), minder det uvægerligt om Brandes og Kierkegaard der også knyttede disse tanke-egenskaber til det mandlige. Edvard Collin er ikke altid lige så klar som her, men selvom følgende passage ikke nærmere definerer den påståede sygdom, så bliver det mere end antydnet at Andersens sind ikke var af en normal konstitution:

jeg kan ikke fravige den Mening, at der gøres Andersen den bedste Tjeneste ved at vise Verden, hvor sygt hans Sind var, saa at det staaer tydeligt for Enhver, at alt Frastødende, alt det, som Verden forargedes over, skyldes dette Sind. Han kjendte sin Sygdom, men vidste intet Raad imod den, og han var tidt i Sandhed ulykkelig derover. Jeg har ikke givet nogen Beskrivelse af, men kun en Hentydning til de Paroxysmer, under hvilke han var aldeles utilregnelig (Collin 1929: 283).¹¹

Hvad skal man med fjender, når man har Edvard Collin som ven? Netop fordi der er tale om ytringer fra en person der stod Andersen så nær, så bliver de alt andet lige tillagt ekstra vægt og troværdighed. Det er dog værd at bemærke sig at Edvard Collin åbenbart må have haft en særlig dagsorden for øje da han skrev sin bog. Jens Andersen formulerer det i sin biografi på den måde at det for Collin hand-

¹¹ Egentlig citerer Edvard Collin sig selv fra et brev han skrev til Jonna Stampe 9.3.1878.

lede om at slette “alle de spor i mandevenskabet, der kunne misforstås og eventuelt føres over på det collinske hus” (Andersen 2003: 284, bd. I). Selvom Edvard Collins manipulering med brevene er blevet afsløret (ikke kun af Jens Andersen), så er det dog et faktum at *H.C. Andersen og det Collinske Hus*, som Jens Andersen udtrykker det, “skulle få afgørende betydning for de næste generationers tilgang til og fortolkning af eventyrdigterens liv og værk” (Andersen 2003: 280, bd. I). Og samme sted henviser Jens Andersen til Johan de Mylius’ artikel ‘Var han ikke en stor Mand, saa var han dog en berømt Mand’ (der bygger på et citat fra Collins bog), hvori Mylius foretager en kritisk analyse af Collins bog og konkluderer at “flere af de negative karakteristikker er blevet til indiskutable sandheder. Edvard Collins bog er derved blevet en hjørnesten i Andersen-receptionen” (Mylius 2001: 29).

Afslutning

Billedet af H.C. Andersen som primært en forfatter for børn er grundigt fasttømret. Johan de Mylius formulerer det sådan i sin forskningsoversigt i indledningen til *Forvandlingens pris. H.C. Andersen og hans eventyr* (2005):

Især i udlandet – uden for Skandinavien – har man aldrig rigtigt kunnet slippe den opfattelse, at Andersens eventyr “kun” er for børn. Og selv om man i gymnasieundervisning og på universiteterne i Danmark prædiker, at Andersens eventyr mindst lige så meget er for voksne, trives opfattelsen af, at det drejer sig om børnelitteratur og kun det, stadig ude omkring i befolkningen. (Mylius 2005: 11)

Og Mylius anfører endvidere at eventyrenes stilling i udlandet er kendetegnet ved følgende tre ting:

Den umådelige berømmelse, den reducerede opfattelse af dem som børneeventyr og den alt for nemme kortslutning mellem liv

og tekst, som Andersen ikke selv er uden skyld i. (Mylius 2005: 11)

Billedet af forfatteren Andersen som børnebogsforfatter har utvivlsomt med denne reducerede opfattelse af eventyrene som børneeventyr at gøre. Men så kan man stille spørgsmålene hvordan og hvorfor det er sket, og det er de spørgsmål som jeg i det foregående har forsøgt at svare på, idet jeg til det formål har udvidet undersøgelsen til at omfatte 'hele' Andersen. Dette mere omfattende billede er kendetegnet ved yderligere nogle faktorer, som jeg har behandlet, og som har indbyrdes berøringspunkter. I punktform kan fremkomsten af billedet af Andersen som børnebogsforfatter opsummeres således:

- 1) H.C. Andersen er i sin digtning genreoverskridende, bl.a. fordi han stod i et vadested mellem de litterære strømninger romantik og realisme. Han var og er derfor en moderne forfatter der er svær at kategorisere, og det skaber en vis usikkerhed m.h.t. forståelse og placering af hans værker.
- 2) H.C. Andersen bidrog selv til usikkerheden vedr. opfattelsen af hans forfatterskab ved (i begyndelsen) at forsyne sine eventyr med undertitlen 'fortalte for Børn' samt ved at markedsføre (og –gøre) sig selv og sit eventyrlige liv.
- 3) Blandingen af livshistorie og værk blev ligeledes foretaget af kritikken, men også (på påfaldende vis) af Andersens nære ven Edvard Collin. Koblingen mellem liv og værk har sidenhen medført en voldsom fokusering på Andersens person(lighed) og seksualitet, hvor den overvejende (danske) homofobiske reception af Andersen har medført at han, for at gøre ham ufarlig, har fået prædikater som "kvindelig", "naiv", "barnlig" – og dermed er han blevet en forfatter for børn.

Litteraturliste

- Andersen, H.C.: *Skyggebilleder af en Reise til Harzen, det sachsiske Schweitz etc. etc., i Sommeren 1831*. København 1986 (opr. 1831). [I DSL serien Danske Klassikere med efterskrift af Johan de Mylius s. 137-156].
- Andersen, H.C.: *I Sverrig*. København 2003 (opr. 1851). [I DSL serien Danske Klassikere, ved Mogens Brøndsted].
- Andersen, Jens: *Andersen. En biografi*. Bind 1-2. København 2003.
- Baggesen, Søren: 'Dobbeltartikulationen i H. C. Andersens eventyr'. In: Johan de Mylius, Aage Jørgensen & Viggo Hjørnager Pedersen (red.): *Andersen og Verden. Indlæg fra den første internationale H. C. Andersen-konference, 25.-31. august 1991*. Odense 1993, s. 15-29.
- Benne, Christian: 'En sammenligning af H.C. Andersen-jubilæet og Schiller-året 2005'. In: Johs. Nørregaard Frandsen (red.): *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H. C. Andersen 2005*. Odense 2007, s. 109-113.
- Brandes, Georg: 'H.C. Andersen'. In: Georg Brandes. *Kritiker og Portraiter*. København 1870. Anvendt udg.: Georg Brandes. *Danske digterportraiter*. København 1966, s. 192-236.
- Braude, Ljudmila: 'Hans Christian Andersen's Writer's Manifesto In Sweden – Andersen and Science'. In: Johan de Mylius, Aage Jørgensen & Viggo Hjørnager Pedersen. *Hans Christian Andersen. A Poet in Time*. Odense 1999.
- Brostrøm, Torben: 'Andersen-omnibus'. *Information* 11.5.2005 [Anmeldelse af *HCA – et livs digtning*. Ved Johan de Mylius].
- Brøndsted, Mogens: 'Livsrejsen. Omkring H.C. Andersens *I Sverrig*'. In: *Danske Studier*, 62. bind. Sjette række 2. bind. København 1967, s. 5-45.
- Collin, Edvard: *H.C. Andersen og Det Collinske Hus. Et Bidrag til Andersens og hans Omgivelsers Charakteristik*. København 1929 (opr. 1882).
- Garff, Joakim: *SAK*. København 2000.
- Handesten, Lars: *Litterære rejser. Poetik og erkendelse i danske digteres rejsebøger*. København 1992.
- Heede, Dag: *Hjertebrødre. Krigen om H.C. Andersens seksualitet*. Odense 2005.
- Hovmaan, Flemming (udg.): *Eventyr Bd. 6. H. C. Andersen: Bemærkninger m.m.* Erik Dal: *Textkritikken*. Erling Nielsen: *Modtagelseskritikken*. København 1990.

- Jensen, Anders Rou: 'H.C. Andersens fest uden Danny Kaye-nonsens'. [Interview med Lars Seeberg]. *Politiken*, 12.1.2005.
- Jensen, Lars Bo: 'Kritik af H.C. Andersen', H.C.Andersen-centerets site 2003: <http://www.andersen.sdu.dk/forskning/anmeldelser/kritik.html> (besøgt 14.2.2009).
- Jørgensen, Anders: 'Biografien, sandheden og alt det ind imellem'. *Information* 30.7.2004.
- Larsen, Svend: 'En model og to statuer. H.C. Andersens monumenter i København og Odense'. In: *Anderseniana* 2. række, bind 1, 3. København 1949, s. 242-283.
- Liet, Henk van der: 'Festforestillingen på Århus Teater 1905. En midtvejsmelding'. In: Aage Jørgensen & Henk van der Liet (red.), *H.C. Andersen. Modernitet & Modernisme*. Amsterdam 2006, s. 127-151.
- Mylius, Johan de: "Var han ikke en stor Mand, saa var han dog en berømt Mand". In: *Anderseniana* 2000. Odense 2001.
- Mylius, Johan de: *Forvandlingens pris. H.C. Andersen og hans eventyr*. København 2005.
- Mylius, Johan de: 'En lysbærer for tider og slægter. En skitsering af H.C. Andersens poetologi'. In: Aage Jørgensen & Henk van der Liet (red.), *H.C. Andersen. Modernitet & Modernisme*. Amsterdam 2006, s. 21-40.
- Mylius, Johan de: 'Antuscheng – og andre slags Andersen. Udgivelser og oversættelser'. In: Johs. Nørregaard Frandsen (red.), *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H. C. Andersen 2005*. Odense 2007, s. 83-92.
- Møller, Hans Henrik: 'Mellem afstand og nærhed. H.C. Andersen og det moderne'. In: Aage Jørgensen & Henk van der Liet (red.), *H.C. Andersen. Modernitet & Modernisme*. Amsterdam 2006, s. 85-106.
- Nørregaard Frandsen, Johs. (red.): *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H. C. Andersen 2005*. Syddansk Universitetsforlag, 2007. Netversion: www.hca2005evaluerings.sdu.dk/
- Ochsner, Bjørn: 'Fotografier af H.C. Andersen'. In: *Anderseniana*. Aarbog. Odense 1957, s. 27-116.
- Politiken*. 'H.C. Andersen. Tillykke trods alt'. [Leder i *Politiken*]. 6.4.2005.
- Qvortrup, Lars og Anne-Marie Mai: 'HCA-kritikken: H.C. Andersen og formskærerlauget – en genopførelse'. *Information* 2.1.2006.
- Rasmussen, Peter Bak (fotos) & Jens Peter Munk (tekst): *Skulpturer i København*. Borgen 1999.

- Sonnenberg, Ulrich: *Hans Christian Andersens København*. Frankfurt a. M. 2004.
- Svendsen, Erik: 'Hans Christian Andersen – An Untimely Journalist'. In: Johan de Mylius, Aage Jørgensen & Viggo Hjørnager Pedersen. *Hans Christian Andersen. A Poet in Time*. Odense 1999.
- Walther, Bo Kampmann: 'Den pæne ælling – om HCA på webben'. In: Nørregaard Frandsen, Johs. (red.), *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H. C. Andersen 2005*. Odense 2007, s. 65-68.
- Wamberg, Niels Birger: 'Deres broderligt hengivne'. *Et udvalg af breve fra H.C. Andersen ved Niels Birger Wamberg*. København 1975.
- Wamberg, Niels Birger: 'Jeg er mæt af Dage – iaften'. *H.C. Andersens dagbøger. Et udvalg ved Niels Birger Wamberg*. København 1986.